

بسم الله الرحمن الرحيم

بحث در این بود که عبادات صبی صحیح است یا نه؟ صاحب عروة قائل بود که عبادات او صحیح است و می تواند روزه بگیرد ، بله صاحب عروة در استیجار صبی اشکال کرده است و گفته است او نمی تواند برای به جا آوردن نماز و روزه و حج و سایر عبادات اجیر شود ، همچنین در امام جماعت بودن شرط است که فرد بالغ باشد و صبی نمی تواند امامت جماعت را عهده دار شود هرچند عبادات او فی نفسه صحیح است و تمرینی نیست ، بر این اساس صاحب عروة می فرماید : (مسئله ۲) : یصح الصوم و سائر العبادات من الصبی المميز على الأقوى من شرعية عباداته و يستحب تمرينه عليها بل التشديد عليه لسبع من غير فرق بين الذكر و الأنثى في ذلك كله .

همچنین مستحب است صبی را به انجام عبادات تمرین دهند و این تمرین در هفت سالگی تشدید می شود و روایات داله بر این استحباب در باب ۲۹ از ابواب من یصح منه الصوم آمده است ، مضمون این اخبار با هم متفاوت است در بعضی از آنها ظرف تمرین برای مذكر را از وقتی که صبی می تواند عبادات را انجام دهد می داند تا ۱۵ سال (حدیث ۱ و ۱۳) که یک خبر تا ۱۵ و دیگری بین ۱۵ تا ۱۶ سال را متذکر شده است . بعضی می گویند : إذا قوى على الصيام (حدیث ۱۰) . بعضی می گویند : إذا أطاق ثلاثة أيام (حدیث ۸ و ۱۴) . بعضی می گویند : إذا أطاق ثلاثة أيام متتابعة (حدیث ۵) . بعضی می گویند : در سن نه سالگی (حدیث ۳ و ۱۱) . بعضی می گویند : در هفت سالگی مثلاً امام صادق علیه السلام در حدیثی می فرماید ما فرزندانمان را در هفت سالگی بر عبادات تمرین می دهیم ولی شما فرزندانمان را در نه سالگی تمرین دهید زیرا فرزندان ما از لحاظ بدنی قوی تر هستند به همین دلیل آیه الله خویی در شرح عروة می فرماید : سبع اشتباه است و در واقع تسع بوده است و تشدید در نه سالگی است نه در هفت سالگی . بعضی می گویند : هنگامی که صبی مراهق شود یعنی

نزدیک به بلوغ شود باید تمرین را شروع کرد (حدیث ۶) ، خلاصه اینکه تمرین مستحب است و چه بسا اختلاف احادیث به سبب اختلاف بلاد و آمزجه و امثال آن باشد یعنی بچه هایی که قوی تر هستند زودتر شروع کنند . واما بعضی از اخبار می گویند این تمرین واجب است (هرچند عبادات بر صبی واجب نیست) ، در جلد اول وسائل در ابواب مقدمة العبادات باب ۴ روایاتی است که صبی تا قبل از سن بلوغ قلم مؤاخذه از او مرتفع است از این رو این روایات را حمل بر استحباب مؤکد می کنیم .

خوب مسئله دیگری که صاحب عروة مطرح می کند این است که آیا کسی که روزه ی واجب به گردش است می تواند روزه ی مستحبی بگیرد یا نه؟ صاحب عروة می فرماید : (مسئله ۳) : يشترط في صحة الصوم المندوب مضافا إلى ما ذكر أن لا يكون عليه صوم واجب من قضاء أو نذر أو كفارة أو نحوها مع التمكن من أدائه و أما مع عدم التمكن منه كما إذا كان مسافرا و قلنا بجواز الصوم المندوب في السفر أو كان في المدينة و أراد صيام ثلاثة أيام للحاجة فالأقوى صحته .

در نماز مستحبی اگر کسی نماز واجب به گردش باشد می تواند نماز مستحبی بخواند ولی در روزه نمی شود و یکی از شرایط روزه ی مندوب این است که روزه ی واجب به گردن فرد نباشد . دلیل این مطلب روایاتی است که صاحب وسائل در باب ۲۸ از ابواب احکام شهر رمضان ذکر کرده است ، خبر اول از این باب ۲۸ این خبر است : « مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ رُكْعَتَيْ الْفَجْرِ قَالَ قَبْلَ الْفَجْرِ إِلَى أَنْ قَالَ أُرِيدُ أَنْ تُقَاسَ ؟ لَوْ كَانَ عَلَيْكَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ أَ كُنْتَ تَتَطَوَّعُ إِذَا دَخَلَ عَلَيْكَ وَقْتُ الْفَرِيضَةِ فَأَبْدَأَ بِالْفَرِيضَةِ » . خبر سندا صحیح می باشد و اسناد شیخ طوسی به حسین بن سعید که از طبقه ششم است صحیح می باشد و دلالت این خبر بر ما نحن فيه روشن است .

خبر بعدی خبر ۲ از همین باب ۲۸ می باشد ، خبر این است : « مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْحَلْبِيِّ وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ الْكِنَانِيِّ (نام او ابراهیم بن نعیم است که فردی جلیل القدر

نقل می کند ولی در جامع الرواة احتمال برمی کند بودن را هم داده است و در هر حال هر دو ثقه می باشند .

جمع بندی روایات ؛ خبر اول و دو خبر که از کلینی نقل شده است مخصوص ماه رمضان است ولی بقیه ی اخبار همه ی روزه های واجب را شامل می شود ، صاحب عروة و مشهور به اخیر فتوا داده اند و می گویند ذکر رمضان در آن روایت از باب ذکر مورد غالب است . کلینی و صاحب مدارک و سید مرتضی مخالف هستند و فقط به خصوص قضای روزه ی ماه رمضان فتوا داده اند و گفته اند که باید مطلق را بر مقید حمل کنیم از این رو فقط رمضان معیار است . نقول ؛ حمل مطلق بر مقید در همه جا صحیح نیست بلکه فقط در جایی است که یک تکلیف بیشتر نباشد مثلاً إذا ظهرت فاعتق رقبة و إذا ظهرت فاعتق رقبة مؤمنة در اینجا مطلق را بر مقید حمل می کنیم و می گوئیم فقط رقبة ی مؤمنة را باید آزاد کرد ولی اگر مثبتین باشند و وحدت تکلیف برای ما محرز نباشد هر دو را اخذ می کنیم بنابراین در ما نحن فیه یک خبر خصوص رمضان را می گوئیم و یک خبر تمامی روزه های واجب را در این حال ما می گوئیم کسی که روزه ی واجب بر گردن دارد نمی تواند روزه ی مستحبی بگیرد چه رمضان باشد و چه غیر رمضان . آیه الله خویی نیز در ما نحن فیه می گوید مطلق را نمی توان در اینجا بر مقید حمل کرد . صاحب مستمسک و صاحب مهذب الأحكام ابتدا نظرشان شبیه آیه الله خویی است و بعد آن را قبول نمی کنند . آیه الله بروجردی در این فتوا حاشیه ندارند از این رو نظر صاحب عروة را قبول کرده اند . امام قدس سره می فرماید ؛ علی الاحوط فی غیر القضا بل التعمیم لا یخلو من قوة . ما هم مطابق صاحب عروة فتوا می دهیم و می گوئیم کسی که روزه ی واجب به گردش است چه قضای ماه رمضان و چه غیر آن ، نمی تواند روزه ی مستحبی بگیرد بقیه بحث بماند برای جلسه بعد ...

و الحمد لله رب العالمین اولاً و آخراً و صلی الله علی

محمد و آله الطاهرين

می باشد و اما صادق علیه السلام به او لقب میزان داده بوده (جَمِيعاً عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ لَا يَجُوزُ أَنْ يَتَطَوَّعَ الرَّجُلُ بِالصَّيَامِ وَ عَلَيْهِ شَيْءٌ مِنَ الْفَرَضِ » . این خبر نیز سنداً صحیح است . بین این خبر و خبر اول فرق است و آن اینکه خبر اول در خصوص قضای شهر رمضان بود و این خبر در مورد هر روزه ی واجب است که بر گردن انسان می باشد اعم از نذر و روزه ی ماه رمضان و كفاره .

خبر بعدی خبر ۳ از این باب ۲۸ می باشد ، خبر این است : « قَالَ (شیخ صدوق) وَقَدْ وَرَدَتْ بِذَلِكَ الْأَخْبَارُ وَالْآثَارُ عَنِ الْأَثَمَةِ » . شیخ صدوق شش هزار روایت نقل کرده است که حدود دو هزار از آن روایات مرسل است و روایت فوق یکی از آنها است . خبر بعدی خبر ۴ از این باب ۲۸ می باشد ، خبر این است : « فِي كِتَابِ الْمُفْتَعِ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّهُ لَا يَجُوزُ أَنْ يَتَطَوَّعَ الرَّجُلُ وَ عَلَيْهِ شَيْءٌ مِنَ الْفَرَضِ كَذَلِكَ وَجَدْتُهُ فِي كُلِّ الْأَحَادِيثِ » . حدیث مزبور در واقع فتوای صدوق است ولی چون فتاوی او مطابق متن احادیث است از این جهت صاحب وسائل آن را به عنوان یک حدیث به حساب آورده است .

خبر بعدی خبر ۵ از این باب ۲۸ می باشد ، خبر این است : « مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ إِبْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ الْحَلْبِيِّ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الرَّجُلِ عَلَيْهِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ طَائِفَةٌ (چند روز قضا به گردن اوست) أَيْ تَطَوُّعٌ فَقَالَ لَا حَتَّى يَقْضَى مَا عَلَيْهِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ » سند این حدیث صحیح است .

خبر بعدی خبر ۶ از این باب ۲۸ می باشد ، خبر این است : « كَلِينِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى (استاد کلینی) عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضِيلِ عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ الْكِنَانِيِّ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الرَّجُلِ عَلَيْهِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ أَيَّامٌ أَيْ تَطَوُّعٌ فَقَالَ لَا حَتَّى يَقْضَى مَا عَلَيْهِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَ رَوَاهُ الشَّيْخُ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ وَ كَذَا الَّذِي قَبْلَهُ » . محمد بن اسماعیل دو نفر داریم یکی نیشابوری است و یکی برمکی آیه الله بروجردی قائل بود که او نیشابوری است زیرا از محمد بن فضیل